

**DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD
SPORT & MEDIA**

Arenbergstraat 9

T 02 553 68 00

www.cjsm.vlaanderen.be

VERSLAG

////////////////////////////////////

datum: 19 januari 2016

aanwezig:

deelnemers:

Thomas Leysen, voorzitter

Leen van Dijck, ondervoorzitter

Catheline Metdepenninghen

Anne van Grevenstein - Kruse

Jan Van der Stock

Jan Ceuleers

Sabine Taevernier

Gerrit Vanden Bosch

Werner Adriaenssens, leden

voorzitter:

Thomas Leysen

verslaggever: Ingrid Depoorter

onderwerp: advies inzake een mogelijke herziening van het Topstukkendecreet en inzake de opdracht van het Topstukkenfonds

////////////////////////////////////

ADVIES TOPSTUKKENRAAD INZAKE EEN MOGELIJKE HERZIENING VAN HET TOPSTUKKENDECREET EN INZAKE DE OPDRACHT VAN HET TOPSTUKKENFONDS

De Raad adviseert de minister om het **Topstukkenfonds** in zijn huidige vorm te handhaven. Het Topstukkenfonds speelt immers een essentiële rol binnen het topstukkenbeleid voor de financiering van de aankoop van topstukken en sleutelwerken en voor de conservatie en restauratie van topstukken.

Het trackrecord van het Topstukkenfonds is zeer positief. Er werden belangrijke topstukken en sleutelwerken aangekocht die nu onze publieke collecties verrijken en er werden restauraties van uniek erfgoed mogelijk gemaakt. Als eyecatchers gelden de nu lopende restauraties van het Lam Gods-retabel en van de Mechelse Besloten Hofjes.

De Raad adviseert de minister om ter versterking van het topstukkenbeleid ook werk te maken van een **beter fiscaal statuut voor topstukken**. De Raad denkt daarbij aan een meer performante regeling voor de betaling van successierechten met kunstwerken waarbij met de erflater een voorafgaande ruling afgesloten wordt over de aanvaarding en de modaliteiten ervan. De Raad stelt ook voor om de mogelijkheid te overwegen van een gedeeltelijke en voorwaardelijke vrijstelling van successierechten voor in de Topstukkenlijst opgenomen cultuurgooederen en verzamelingen.

De Raad stelt ook voor om, ter versterking van het topstukkenbeleid, de mogelijkheden na te gaan tot **samenwerking met externe actoren op het vlak van de verwerving van 'topstukken en sleutelwerken'**. Dit kan in de vorm van een Stichting of in de vorm van een fonds binnen de Koning Boudewijn Stichting, indien ook de andere actoren bereid zijn om in een dergelijke mecenaat-stichting te stappen. Eventueel kan ook overwogen worden om de mogelijkheden na te gaan van een PPS – initiatief (publiek-private samenwerking).

Het **Topstukkendecreet** werd recent geëvalueerd en gewijzigd. Een nieuwe grondige aanpassing lijkt de Raad, ook vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid, niet wenselijk. Wel adviseert de Raad de minister om volgende twee kleinere aanpassingen aan het decreet te overwegen:

- het **subsidieerbaar maken** van de **ingrepen** gericht op het creëren van betere **bewaaromstandigheden** voor Topstukken. Dergelijke ingrepen vallen nu buiten de subsidieregeling van het Topstukkendecreet.
- het invoeren van een **voorkoopregeling bij publieke veilingen** van topstukken en sleutelwerken in Vlaanderen. Hierdoor wordt een mogelijkheid gecreëerd voor de Vlaamse overheid om belangrijk erfgoed te verwerven zonder dat dit een negatieve economische impact heeft op het reguliere verloop van de veiling.

ADVIES

1. aanleiding

In 'Bekentenissen van een cultuurbaarbaar' stelt minister Gatz het Topstukkendecreet in vraag.

De grondstelling lijkt te zijn dat het uitoefenen van het kooprecht op topstukken die definitief uit Vlaanderen dreigen te verdwijnen zinloos is geworden 'in deze tijden van budgettaire krapte'. Het Topstukkendecreet voorziet dat dit moet gebeuren tegen de internationale marktwaarde. Volgens de minister liggen die marktwaardes te hoog. De minister twijfelt eraan of de verwerving van topstukken tegen deze hoge marktprijzen wel verantwoord is. Hij vraagt zich af of de budgetten van het Topstukkenfonds dan ook niet beter gebruikt worden om werk van jonge kunstenaars aan te kopen, nu ze nog betaalbaar zijn en voordat ze hoge prijzen halen.

De minister gaf in latere verklaringen aan dat hij met deze stellingen vooral de discussie wou openen over het Topstukkendecreet en het Topstukkenfonds.

Met dit advies gaat de Raad in op die uitnodiging.

2. beleidskader

De Beleidsnota Cultuur 2014-2019 tekent volgende krijtlijnen uit voor wat betreft het Topstukkenbeleid:

"Verder wil ik voorrang geven aan de implementatie van het gewijzigde Topstukkendecreet van 25 april 2014. Dit decreet vormt een belangrijk instrument in functie van de vrijwaring en het behoud van het belangrijkste nog in Vlaanderen bewaarde roerend cultureel erfgoed, ongeacht de locatie waar het bewaard wordt. In functie van een betere bescherming van de topstukken wil ik ook inzetten op een snellere opvolging van de conservatie- en restauratienoden van topstukken en in de verdere uitbreiding van de Topstukkenlijst.

Daarnaast wil ik investeren in de gerichte aankoop van topstukken en sleutelwerken en in een (nog) betere zorg voor en (internationale) ontsluiting van deze belangrijke collecties. Ik wil onderzoeken of en hoe het Topstukkenfonds versterkt en verbreed kan worden."

De Raad staat achter deze door de minister aangegeven krijtlijnen en neemt zich voor om op een volgende vergadering de nodige tijd uit te trekken om voorstellen te formuleren om deze doelstellingen te realiseren.

3. advies

3.1. over de wenselijkheid van een herziening van het Topstukkendecreet

Het Topstukkendecreet werd in de periode 2013-2014 al grondig geëvalueerd. Dit leidde tot een decreet tot wijziging van het Topstukkendecreet (25 april 2014). Het uitvoeringsbesluit bij het herziene Topstukkendecreet d.d. 11 september 2015 werd in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd op 15 oktober 2015.

Het herziene Topstukkendecreet trad op 14 november 2015 in werking.

Door deze decreetwijziging werd de actieradius van het Topstukkendecreet uitgebreid tot alle erfgoed dat voldoet aan de criteria 'zeldzaam en onmisbaar', ongeacht of het in de Topstukkenlijst werd opgenomen of niet. Voor al deze cultuurgoederen is vanaf de inwerkingtreding van het wijzigend decreet een toelating vereist om ze buiten Vlaanderen te brengen. Een weigering van deze toelating verplicht de Vlaamse overheid tot aankoop van het cultuurgoed waarvoor de toelating geweigerd werd.

De Raad acht het dan ook niet aangewezen om het pas in werking getreden geactualiseerde Topstukkendecreet nu al grondig te herzien.

Wel stelt de Raad twee kleinere decreetsaanpassingen voor ter optimalisering:

- Naar aanleiding van de verkoop van het werk '*Zonder titel, Zelfportret drie november*' van Léon Spilliaert bij galerie De Vuyst stelt de Raad voor om te overwegen het Topstukkendecreet aan te vullen met een regeling van 'voorkoop' bij veilingen, naar analogie van de in Frankrijk sinds jaar en dag bestaande regeling. Een dergelijke regeling laat de overheid toe om, indien zij dat wenst, 'in de plaats te treden van de hoogste bidder' en tegen dit hoogste bod het op veiling gebrachte cultuurgoed zelf te verwerven, zonder zelf in het biedproces te treden (en daardoor de prijs mee op te drijven).

- De Raad stelt tevens voor om ook de ingrepen tot verbetering van de bewaaromstandigheden van topstukken subsidieerbaar te maken. De Raad merkt in haar adviespraktijk op dat veel van de in de Topstukkenlijst opgenomen topstukken in soms problematische omstandigheden bewaard worden. Het Topstukkendecreet laat echter op dit moment enkel toe om conservatie- of restauratieve maatregelen te subsidiëren die rechtstreeks ingrijpen op het topstuk zelf. Onrechtstreekse ingrepen zoals bijvoorbeeld het voorzien van klimaatboxen, met het oog op klimaatbuffering, komen op dit moment niet in aanmerking voor subsidiëring, evenmin als maatregelen op het vlak van de klimaatconditionering van de bewaarruimtes. Dit voorstel draagt bij tot het duurzaam omgaan met dit erfgoed van uitzonderlijk belang.

De Raad stelt voor om ook de ingrepen (en het voorbereidend onderzoek daartoe), gericht op het creëren van betere bewaaromstandigheden subsidieerbaar te maken. Op die manier kan aan deze reële nood tegemoet gekomen worden.

De Raad stelt ook voor om werk te maken van een beter fiscaal statuut voor topstukken.

De Raad denkt daarbij aan:

- een meer performante en aanmoedigende regeling voor het in betaling geven van topstukken en sleutelwerken ter voldoening van successierechten. Het is daarbij essentieel dat er een voorafgaande

ruling wordt mogelijk gemaakt tussen de erflater en de belastingdienst over de aanvaarding van de aangeboden stukken en de waardering ervan in functie van de inbetalinggeving;

- belastingplichtigen toelaten om de door hen verschuldigde belastingen deels te voldoen via de inbetalinggeving van topstukken en sleutelwerken;
- een gedeeltelijke en voorwaardelijke vrijstelling van successierechten voor in de Topstukkenlijst opgenomen cultuurgoederen en verzamelingen. Door aan die vrijstelling de verplichting te verbinden om het topstuk tot 10 jaar na het overlijden van de erflater niet buiten Vlaanderen te brengen, kunnen noodverkopen waardoor deze stukken dan in buitenlandse collecties belanden, vermeden worden.

3.2. het toepassingsgebied van het Topstukkendecreet is ruimer dan kunsten

Het toepassingsgebied van het Topstukkendecreet is ruimer dan louter 'beeldende kunst'. Het gaat om cultuurgoederen in de ruime zin van het woord (roerende goederen en verzamelingen die, wegens hun archeologische, historische, cultuurhistorische, artistieke of wetenschappelijke betekenis geacht worden van uitzonderlijk belang te zijn voor de Vlaamse Gemeenschap).

Op dit moment zijn er 511 topstukken en 49 verzamelingen in de Topstukkenlijst opgenomen.

artistiek	326 objecten en 8 verzamelingen
cultuurhistorisch	152 objecten en 9 verzamelingen
historisch/archeologisch, wetenschappelijk	27 objecten en 3 verzamelingen

De kwalificatie 'topstuk' impliceert niet automatisch dat het stuk of de verzameling een hoge marktwaarde heeft. Het zijn vooral de topstukken uit de categorie 'beeldende kunst' die vaak ook hoge prijzen halen op de kunstmarkt. Bij de andere categorieën van topstukken (voorbeeld archeologica, archieven en toegepaste kunst) is dat al veel minder het geval. Zo kon eind vorig jaar het rederijershandschrift *'t Dor wert groeyende'*, op 21 maart 2014 opgenomen in de Topstukkenlijst, verworven worden voor een bedrag van 7.000 euro.

De voorgestelde verschuiving van de budgetten van het Topstukkendecreet naar het Kunstendecreet, met het oog op de verwerving van het (nog betaalbare) 'erfgoed van morgen' miskent de specifieke erfgoedscope van het Topstukkendecreet.

De Raad meent daarenboven dat de minister een cultuurpolitiek ongelukkig signaal zou geven met de heroriëntatie van middelen uit de manifest ondergefinancierde erfgoedsector naar een andere bestemming.

3.3. afschaffen van het kooprecht/de koopplicht van de Vlaamse overheid?

Het Topstukkendecreet vindt een evenwicht tussen de rechten van de Gemeenschap op haar erfgoed en het eigendomsrecht van privépersonen in de bepaling dat, bij de weigering van een toelating tot uitvoer buiten de Vlaamse Gemeenschap, de eigenaar aan de Vlaamse overheid kan vragen om het topstuk aan te kopen tegen de internationale marktwaarde.

Deze bepaling wordt uiteraard zinloos indien daartoe – via het Topstukkenfonds – de middelen niet ter beschikking gesteld kunnen worden.

Vandaar het belang van het Topstukkenfonds.

De Raad kan de minister volgen waar deze stelt dat het Topstukkenfonds niet de middelen heeft om de aankoop van dure topstukken (voorbeeld de beide olieverschetsen van Rubens) te financieren en dat een dergelijke inspanning door de volledige regering gedragen moet worden. Indien er evenwel ook geen 'begin van een budget is', zal het echter onmogelijk zijn om het volledige bedrag 'extern' gefinancierd te krijgen.

De Raad merkt in dit verband ook op dat, als abstractie gemaakt wordt van de topstukken, bewaard in publieke, semipublieke en religieuze instellingen, het aantal (in de Topstukkenlijst opgenomen) topstukken met een hogere venale waarde beperkt is en dat de waardes van de duurste stukken eerder in de ordegrrootte liggen van de waarde van de plafondschilderijen van Jordaens (2,5 à 3 miljoen euro) eerder dan in de ordegrrootte van een schilderij van Rembrandt.

De Raad wil met de minister meedenken over vormen van alternatieve en aanvullende financiering. Maar ook in die gevallen zal de Vlaamse overheid zelf ook nog steeds een financiële inspanning moeten doen.

De Raad stelt in dit verband voor om de mogelijkheid na te gaan voor de Vlaamse overheid om, samen met andere actoren, een initiatief te nemen met als doel de verwerving van topstukken en sleutelwerken in functie van de verrijking van de collecties van de bij het Vlaamse niveau ingedeelde musea, erfgoedbibliotheken en archieven. Dit initiatief kan de vorm van een Stichting aannemen of de vorm van een fonds binnen de Koning Boudewijnstichting, indien ook de andere actoren bereid zijn om in een dergelijke mecenaat-stichting te stappen en deze mee te financieren.

Eventueel kan ook overwogen worden om de mogelijkheden na te gaan van een PPS – initiatief (publiek-private samenwerking) waarbij de Vlaamse overheid samen met andere verzamelaars en private actoren een collectie aanlegt van topstukken en sleutelwerken die dan ter beschikking gesteld kunnen worden van musea, erfgoedbibliotheken en archieven. In deze optie blijven de verworven stukken steeds vermarktbaar en eigendom van het initiatief, waarbij evenwel aan de Vlaamse overheid en de partners steeds een marktconform voorkeurecht zou toegekend worden in geval van vervreemding.

De Raad geeft de voorkeur aan de eerste piste (Stichting of fonds binnen de Koning Boudewijnstichting).

3.4. over de diverse opdrachten van het Topstukkenfonds

De decretale rol (Topstukkendecreet, artikel 19) van het Topstukkenfonds is driedelig:

- subsidiëring van de kosten voor behoud, conservatie en restauratie van topstukken,
- aankoop van topstukken,
- aankoop van sleutelwerken (belangrijke cultuurgooederen die in aanmerking komen voor opname in de Topstukkenlijst of die een sleutelrol kunnen vervullen binnen het collectieprofiel van één van onze binnen het Vlaamse niveau ingedeelde musea, erfgoedbibliotheken en archieven maar wegens de hoge kostprijs niet door de musea, erfgoedbibliotheken of archieven zelf verworven kunnen worden).

Zowel de aangekochte topstukken als sleutelwerken worden in langdurige bewaring gegeven aan musea, erfgoedbibliotheken of archieven, waar ze de aanwezige collecties in belangrijke mate versterken.

3.4.1. subsidiëring van kosten gemaakt voor het behoud, conservatie en restauratie van topstukken

De subsidies voor behoud, conservatie en restauratie van topstukken tonen een stijgende tendens.

2009	nihil
2010	33.269,38 euro
2011:	nihil
2012:	504.173,25 euro (o.m. Lam Gods)
2013	13.106,85
2014:	261.122 euro
2015:	nihil (alle middelen gereserveerd voor aankoop Jordaens)
2016 (prognose)	341 476,20 euro (o.m. Besloten Hofjes – Mechelen)

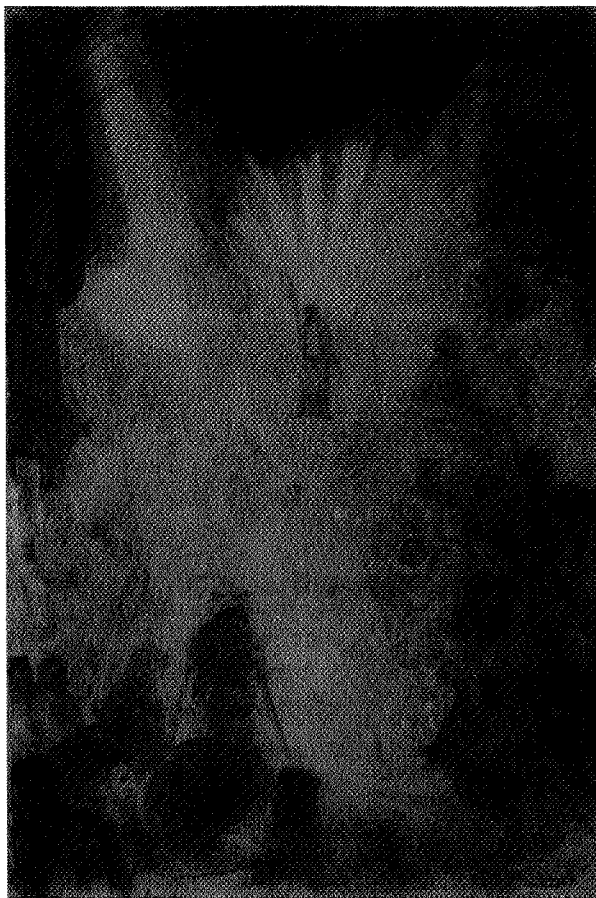
De Raad acht het blijvend subsidiëren van de kosten voor het behoud van topstukken een primordiale opdracht van het Topstukkenfonds. Voor het behoud van dit unieke erfgoed is dit een zeer noodzakelijke ondersteuning waar de beheerders en eigenaars van dit erfgoed, en zeker de beheerders van de topstukken in overheids- of semi-overheidsbezit, terecht op rekenen.

3.4.2. topstukken

In de loop van de voorbije jaren werden door de Vlaamse overheid vier topstukken aangekocht.

Het ging om drie werken van James Ensor en één handschrift:

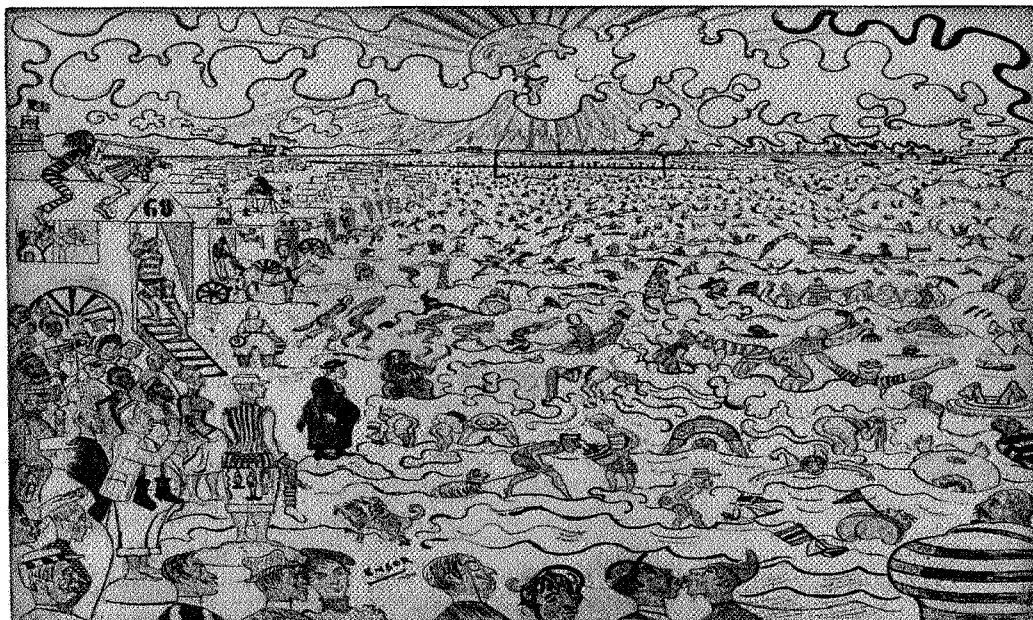
2004	James Ensor, ' <i>Christus aan het volk getoond</i> ' (tekening, 1885) (MSKG)	350.000 euro
------	---	--------------

2008 James Ensor, *Kinderen aan het Ochtendtoilet* (schilderij, 1886) 2.800.000 euro
(MSKG)

2011 James Ensor, '*Les bains à Ostende*', (gemengde technieken, 1890) 1.330.000 euro (MSKG)

2015 rederijkers-handschrift '*T Dor Wert Groeyende*' (17e-18e eeuw) 7.000 euro (Erfgoedbibliotheek Antwerpen of Letterenhuis)

In alle vier de gevallen gaat het om voor de Vlaamse Gemeenschap belangrijk erfgoed dat nu de museale collecties in Vlaanderen verrijkt.

Zonder het Topstukkenfonds (zie punt 3.3.) en zonder aankooprecht/plicht van de Vlaamse overheid in geval van een definitief buiten Vlaanderen brengen van topstukken, verliest het Topstukkendecreet alle relevantie. Het aankooprecht van de Vlaamse overheid vormt immers de 'sluitsteen' van het Topstukkendecreet.

Mocht de minister deze 'sluitsteen' willen wegnemen, zoals in zijn boek gesuggereerd wordt, dan zou dit impliceren dat de minister het Topstukkendecreet grondig moet aanpassen. Hij dient dan het aankooprecht van de Vlaamse overheid te schrappen en, naar analogie van de regeling die bijvoorbeeld in de Franse Gemeenschap in voege is, een absoluut verbod in te voeren op het buiten Vlaanderen brengen van topstukken. Allicht dat deze aanpassing zou leiden tot een vertrouwensbreuk tussen de privéverzamelaars en de Vlaamse overheid en tot een belangrijke 'erfgoedvlucht' uit Vlaanderen. Een dergelijke aanpassing zou immers bij vele verzamelaars overkomen als een vorm van onteigening.

De Raad is een sterke tegenstander van een dergelijke contraproductieve aanpak.

De Raad merkt verder op dat met de inwerkingtreding van het gewijzigde Topstukkendecreet het onderscheid tussen topstukken en sleutelwerken verregaand vervaagt. Sinds 14 november 2015 worden immers alle cultuurgooederen die aan de criteria 'zeldzaam en onmisbaar' voldoen als topstuk beschouwd, ongeacht of het erfgoed ook al dan niet in de Topstukkenlijst werd opgenomen.

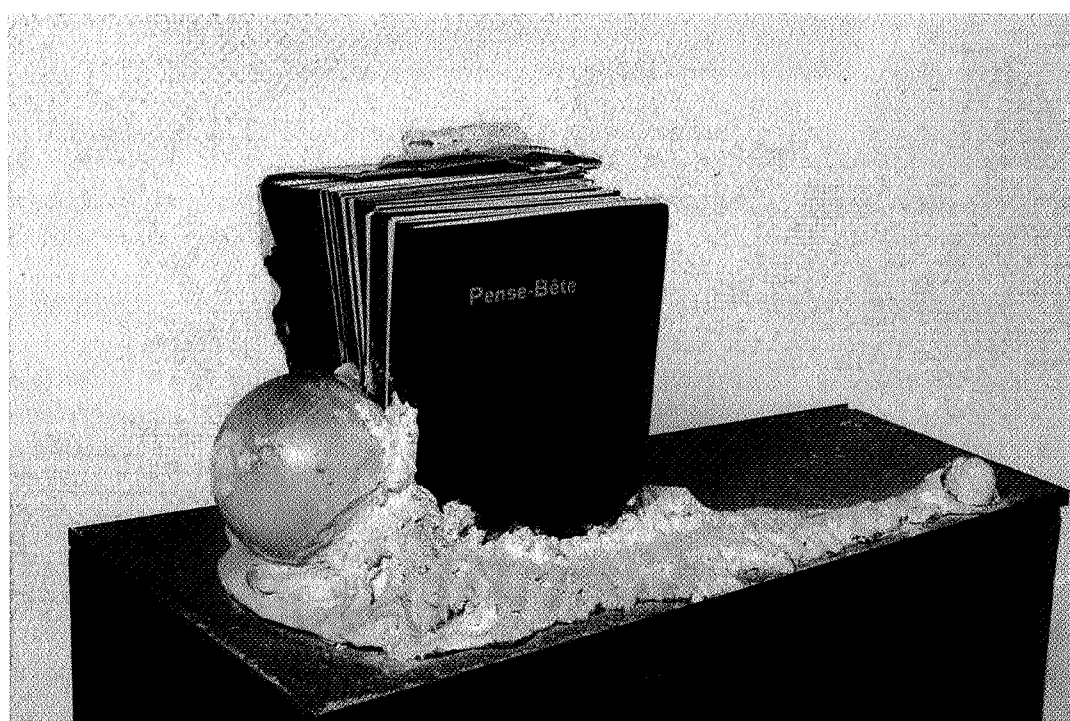
Voor al deze cultuurgooederen is sinds 14 november 2015 de toelating van de Vlaamse overheid vereist om deze buiten Vlaanderen te brengen en geldt de aankoopplicht van de Vlaamse overheid ingeval deze de aangevraagde vergunning weigert.

3.4.3. sleutelwerken

De voorbije jaren werd er met de middelen van het Topstukkenfonds zeer relevant erfgoed, van 'topstuk-kwaliteit' aangekocht voor de Vlaamse publieke collecties.

De Raad verwijst in dit verband onder meer naar volgende sleutelwerken die in de loop van de voorbije jaren werden aangekocht:

2005	Panamarenko, ' <i>Prova Car</i> ', installatie (1967) (M HKA)	360.000 euro
2006	Marcel Broodthaers, ' <i>Pense-Bête</i> ', installatie (1964) (SMAK)	400.000 euro

2007	collectie Ghysels (collectie mechanische orgels) (bestemd voor het Vleeshuis, Antwerpen)	610.000 euro
2007	James Ensor, ' <i>Pierrot et squelette en jaune</i> ', schilderij (1893) (MSKG)	1.500.000 euro

2008 'Antifonarium Tsgrooten', handschrift (1522) (RUG)

400.000 euro

2008 Adriaen Brouwer, 'Oude man in de kroeg', schilderij (17e eeuw (KMSKA)

743.000 euro

2008 Meester van de Heilige Lucialegende, drie scènes uit de Sint-Niklaaslegende, 3 retabelpaneeltjes (15e eeuw) (Groeningemuseum)

443.000 euro

2009 literair archief Elschot (20ste-eeuwse handschriften) (Letterenhuis)

250.000 euro

2009 Frits Van den Berghe, 'Malpertuus', schilderij (1920) (MSKG)

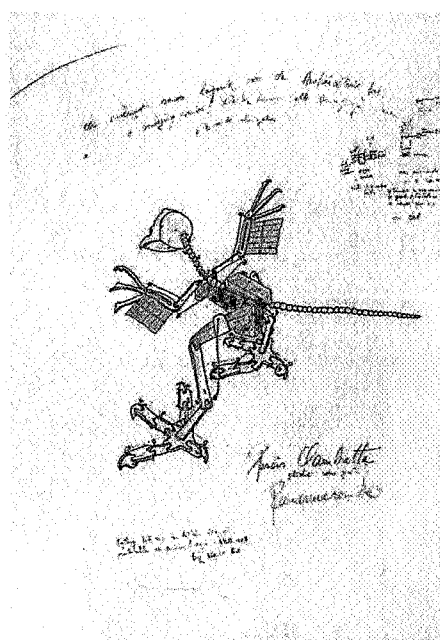
420.000 euro

2011 Daniël Buren, *Le Décor et son double* (SMAK)

250.000 euro

2013 Panamarenko - archief (M HKA)

125.000 euro

2014	Panamarenko, ' <i>Zwitserse fiets</i> ', installatie (1967) (M HKA)	75.000 euro
2014	Allan Sekula, ' <i>Ship of Fools</i> ' (M HKA)	200.000 euro

Het zou zeer jammer zijn, mocht de minister besluiten om deze beleidslijn nu te stoppen. De budgetten waarover de op Vlaams niveau ingedeelde musea, erfgoedbibliotheken en archieven beschikken voor de verwerving van collectiestukken zijn, zoals de minister weet, minimaal. Zeker voor de musea voor Schone Kunsten is de verwerving van duurdere stukken buiten het Topstukkenfonds om quasi onmogelijk geworden.

4. tijdig aankopen en depot-problematiek en problematiek beheer en behoud

Het tijdig aankopen van werk van jonge en hedendaagse kunstenaars dat later onbetaalbaar zal worden is een nastrevenswaardig doel.

Vraag is evenwel of het zinvol is om erfgoedmiddelen te besteden voor de verwerving van hedendaagse kunst die nog niet de toets van de kunstkritiek op langere termijn heeft doorstaan. Het tijdig aankopen van werk van jonge en hedendaagse kunstenaars past binnen de korte en middellange termijnvisie van sommige verzamelaars die een actieve politiek voeren van kopen en verkopen. Binnen de langetermijnvisie van een overheid die werken koopt om die voor de lange termijn te behouden en te bewaren, is een dergelijke attitude niet echt verantwoord.

Het zou interessant zijn om in dit verband de oefening te maken voor wat betreft de collectie van de Vlaamse Gemeenschap, een collectie die bestaat uit kunstwerken die over een periode van meer dan honderd jaar contemporair werden aangekocht. Welke van de aangekochte werken zijn ook vandaag nog relevant? Wat is het aandeel van de aangekochte werken dat als 'louter depotkunst' beschouwd moet worden?

De recurrente kosten van het bijhouden én conserveren van al die 'depotkunst' over de jaren heen zijn niet te onderschatten. Kijken we bijvoorbeeld naar de art-nouveauncollectie van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, verworven tussen 1894 en 1900. Deze indertijd duur bijeen gekochte collectie bestaat – bekeken met de ogen van vandaag – voor meer dan de helft uit quasi waardeloze 'depotkunst'. De financiële waarde van de toen aangekochte stukken die min of meer hun waarde wisten te behouden, of waarvan de waarde gevoelig gestegen is, weegt niet op tegen de kosten gemaakt voor de aankoop, bewaring en conservatie van de toendertijd aangekochte collectie in zijn totaliteit.

De Raad wijst er daarenboven op dat de hedendaagse kunst bij uitstek het meest speculatieve onderdeel vormt van de kunstmarkt, dat de prijszettingen van de oeuvres van hedendaagse kunstenaars vaak extreem hoog zijn, aan sterke fluctuaties onderhevig, en dat de belangstelling voor bepaalde oeuvres internationaal en nationaal op vrij korte tijd sterk kan wegdeemsteren.

Allemaal redenen waarom bijvoorbeeld Rudi Fuchs indertijd een pleidooi hield om vooral niet te vroeg te kopen.

De Raad stelt ook vast dat haar inschatting grotendeels gelijkloopt met de inschatting die de Deelbeleidsraad CJSN op 1 december 2015 maakte. De Deelbeleidsraad maakte toen inzake de mogelijke verschuiving van de middelen uit het Topstukkendecreet richting aankoop hedendaagse kunst volgende analyse:

“De leden van de deelbeleidsraad nemen kennis van de nota m.b.t. het topstukkendecreet en -fonds.

De minister sprak in de pers over het herbekijken van het Topstukkendecreet / Topstukkenfonds (restauraties topstukken, aankopen topstukken en sleutelwerken ten gunste van musea, archiefinstellingen en erfgoedbibliotheken), om deze middelen in te zetten voor investeringen in hedendaagse kunst.

De prijzen voor hedendaagse kunst liggen te hoog en in tegenstelling tot oude en in mindere mate moderne kunst is de markt voor hedendaagse kunst hoogst speculatief en fluctuerend. De aankoopbudgetten van de respectieve musea liggen laag. Door ‘jong’ te kopen accumuleren de musea te veel louter documentaire kunst en weinig werk dat ook na verloop van tijd enigszins stand houdt.

Mogelijks biedt het ‘Witboek aanvullende financiering’ nog meer aanvullende mogelijkheden om het financieringsprobleem hedendaagse kunst op te lossen.

Er moet wel een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen een museaal aankoopbeleid gedreven door een collectieratio (museaal beleid) en een kunstenaarsaankoopbeleid, gevoerd vanuit de wens om de hedendaagse kunstenaars te ondersteunen (kunstenbeleid).

Waar het een aankoopbeleid ter ondersteuning van kunstenaars betreft, komt een ontwikkelingsgerichte beurs (vrijgesteld van belastingen en geen kosten aan verbonden) volledig bij de kunstenaar terecht. Bij een steunaankoop is dat hoogstens de helft (galerie-aandeel/productiekosten, BTW, inkomstenbelasting,...). Ook de oplopende bewaarkosten per m3 kunst (een recurrente kost voor de musea en overheden) moeten in rekening worden gebracht. Een mid-career aankoopbeleid verdient voorrang op een jonge kunst-aankoopbeleid.”

5. conclusie

Het Topstukkenfonds speelt een essentiële rol binnen het topstukkenbeleid.

Het Topstukkenfonds laat toe om de ongewenste uitvoer van topstukken te vermijden door middelen ter beschikking te stellen waarmee de Vlaamse overheid haar aankooprecht kan uitoefenen. Daarnaast biedt het aan musea de mogelijkheid om via het Topstukkenfonds sleutelwerken, met een voor hun aankoopbudget te hoge venale waarde, voor hun collectie te verwerven én biedt het Topstukkenfonds de nodige middelen tot conservatie en restauratie van topstukken. Dank zij het Topstukkenfonds kon de Vlaamse Gemeenschap in de loop van de voorbije jaren belangrijk erfgoed in Vlaanderen behouden en als ‘topstuk’ of ‘sleutelwerk’ voor de publieke collecties in Vlaanderen verwerven.

Heroriënteren van het Topstukkenfonds betekent dat de minister een absoluut verbod zou moeten invoeren op het definitief buiten Vlaanderen brengen van topstukken, hetgeen een belangrijke ‘erfgoedvlucht’ zal veroorzaken. De Topstukkenraad acht dit een zeer onraadzaam scenario.

Met het heroriënteren van het Topstukkenfonds zou ook een einde komen aan het in de loop van de voorbije jaren succesvolle ‘sleutelwerkenbeleid’, waardoor de publieke collecties in de toekomst verstoken zullen blijven van deze voor de verrijking van hun collectie cruciale aankopen. Voor de verrijking van de publieke collecties in Vlaanderen zou dit een ‘worst case’-scenario betekenen.

Het Topstukkenfonds zorgt ook voor de conservatie en restauratie van uniek erfgoed uit ons verleden. Als eyecatchers gelden de nu lopende restauraties van het Lam Gods-retabel en van de Mechelse Besloten Hofjes. De Topstukkenraad meent dat het Topstukkenfonds de noodzakelijke financiering moet blijven

bieden voor de conservatie en restauratie van topstukken. Het behoud van dit bijzondere erfgoed is immers van groot belang voor het erfgoed in Vlaanderen. Zonder het Topstukkenfonds vervalt ook deze regeling.

De Raad adviseert de minister dan ook om het Topstukkenfonds te handhaven. Het Topstukkenfonds speelt een belangrijke rol binnen het erfgoedbeleid. De Raad beveelt de minister verder aan om, indien budgettair mogelijk, de jaarlijkse dotatie van het Fonds te verhogen en met zijn collega's afspraken te maken om tot een vlotte vrijgave van de binnen het Topstukkenfonds gecumuleerde middelen (een kleine 1,2 miljoen euro per 1/1/2016) wanneer zich aankoopopportunities voordoen.

De Raad adviseert de minister verder om ter versterking van het erfgoedbeleid ook werk te maken van een **beter fiscaal statuut voor topstukken** (invoeren van een performantere regeling voor de inbetalinggeving van erfgoed om te voldoen aan de erfrechten en gedeeltelijke vrijstelling van successierechten voor in de Topstukkenlijst opgenomen cultuurgooederen en verzamelingen).

De Raad adviseert de minister ook om, ter versterking van het topstukkenbeleid, de mogelijkheden na te gaan tot **samenwerking met externe actoren op het vlak van de verwerving van 'topstukken en sleutelwerken'**. Dit kan in de vorm van een Stichting of in de vorm van een fonds binnen de Koning Boudewijnstichting, indien ook de andere actoren bereid zijn om in een dergelijke mecenaat-stichting te stappen en deze mee te financieren. Eventueel kan ook overwogen worden om de mogelijkheden na te gaan van een PPS – initiatief (publiek-private samenwerking) waarbij de Vlaamse overheid samen met andere verzamelaars en private actoren een collectie aanlegt van topstukken en sleutelwerken die dan onder meer ter beschikking gesteld kunnen worden aan musea, erfgoedbibliotheken en archieven.

Het Topstukkendecreet werd recent geëvalueerd en gewijzigd. Een nieuwe grondige aanpassing lijkt de Raad, ook vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid, niet wenselijk.

Wel adviseert de Raad de minister om volgende twee kleinere aanpassingen aan het decreet te overwegen:

- het subsidieerbaar maken van de ingrepen gericht op het creëren van betere bewaaromstandigheden binnen het kader van het Topstukkenfonds.
- het invoeren van een voorkoopregeling bij publieke veilingen in Vlaanderen.

Ingrid Depoorter
secretaris

Thomas Leysen
voorzitter

